

Integrala Shakespeare

6

Iuliu Cezar

Între funesta ședință a Senatului, cînd Cezar a fost asasinat de unii dintre prietenii săi intimi, cu funcții înalte în aparatul de stat : pretori și senatori, și moartea lui Brutus, șeful conjuraților republicani, care se sinucide în mijlocul taberei sale de la Philippi, au trecut aproape trei ani. Răzbușarea partidei cezarienilor a fost sîngeroasă și radicală. Suetonius, în *Doisprezece cezari*, face observația că nici unul dintre conjurați nu a supraviețuit acestui răstimp și nici unul n-a murit de moarte naturală. Din acești ani, înșesați de evenimente politice, Shakespeare a extras doar cîteva momente, esențiale, pentru a pune în lumină caracterele protagoniștilor acestei drame istorice, și pentru a face sensibile ideile sale etice și politice. Sînt momente, mai ales, de confruntare, nu de înfruntare, care acordă piesei adîncimi psihologice nebănuite. Cînd Cezar intră, triumfal, în For, Brutus se confruntă cu Cassius; acesta, intuind parcă ideea dramaturgului, declară : „O, lasă-mă să-ți fiu oglindă, astfel / Putînd să-ți deslușesc sfios ce însuși / Nu ai aflat vreodată despre tine“.

Cezar e confruntat cu semnul cel mai înalt al propriei sale puteri, coroana. I-o întinde Antoniu, în ovațiile mulțimii. Moment relatat de Casca. Acesta conchide : „n-a primit-o, dar îmi închipui c-ar fi înhățat-o“; o eroare cu sediul în psihic — o „idolă“, cum ar fi spus Bacon —, care constă în a atribui și semenului date ale propriului tău caracter. De fapt, conjurații fac doar portrete posibile lui Cezar, nicidecum reale, născute fie din convingerile lor politice (Brutus), fie din propriul lor caracter (Cassius, Casca). Aceste portrete fictive ale dictatorului îi caracterizează, prin reflexie, pe portretizanți, individualizîndu-i. Cassius, de pildă, se arată a fi un ambițios. Pentru el, un om nu înseamnă mai mult decît altul, dacă nici fizic, nici intelectual, nu este mai înzestrat. El pare să prefere anonimatul civic egalitar, primatului unui semen, într-o ierarhie a instituțiilor de stat. Ridicarea lui Cezar pe culmile gloriei și puterii, prin voința poporului, o resimte acut, ca pe o defecțiune cosmică : „...Uni-

versul, / Prietene, zgîrcitu-s-a deodată / Și el, ca un colos călcînd deasupra, / Pe sub picioare de-uriaz noi trecem / Mărunți, cîtînd mormînt fără de slavă“. Scena jurămîntului este o nouă confruntare între Brutus și Cassius. Primul încearcă (vai !) să dea noblețe morală unui act oricum reprobabil, avînd naiva convingere că tirania e întrupată în tiran, ci nu reflex al slăbiciunii de caracter a lor înșiși, mărunți slujbași ai puterii, o fantasmă creată de temerile și convingerile lor politice.

Aceasta nu înseamnă că toți conjurații nu și-ar cunoaște propria lor slăbiciune de caracter; dar ei, precum Cassius, o generalizează. Cassius vorbește de o neajutorință a sufletului roman. Casca animă într-atîta o furtună, încît o resimte ca pe un coșmar. Slăbiciunea îi va face să nu-l înfrunte pe Cezar nici în For. Aici ne apare încă un moment de confruntare între Cezar și ucigași. Aceștia se apropie de el, sub pretextul de a-l determina, prin rugămînți, să-l readucă în cetate pe un exilat. Cezar nu acceptă, arătîndu-se de-a dreptul scîrbit de umilința lor, și formulează etica sa politică, de conducător al maselor, printr-o comparație magnifică, parcă o prefigurare a imperativului categoric al lui Kant : „...Dar sînt statornic / Ca steaua cea polară, fără seamăn / Prin neclintirea ei pe firmament“. Ritualul spălării în sîngele celui jertfit nu mai poate șterge duplicitatea cu care se apropiaseră de el.

Eroul antic înfrunta voința zeilor și încă ceva mai presus de zei, destinul. Brutus și conjurații eliberați de sub voința lui Cezar au a se confrunta cu aceea irațională, imprevizibilă, și cu atît mai amenințătoare, a mulțimii romane. Brutus este cel ce li întuiește esența, numînd-o printr-un cutremurător cuvînt : „O, destin ! / Acum afla-vom care ți-este voia“. Ca niște dresori ne apar Brutus și Marc Antoniu, în fața mulțimii tulburate și furioase; un moment influențată de tăria convingerii lui Brutus privind necesitatea crimei politice, ea este apoi înrobîtată și condusă de voința lui Marc Antoniu, care îi exploatează cu dibăcie sentimentele și interesele.

Astfel, înfrîngerea conjuraților devine o simplă formalitate. Duhul răzbușător al lui Cezar îi va urmări, prin Marc Antoniu, în cuprinsul imperiului, iar bătălia de la Philippi rămîne doar un deznodă-mînt firesc.

S-a spus despre Brutus că este purtătorul unei vini tragice și că sinuciderea ar fi urmarea remușcărilor care l-ar fi cuprins. Nu reiese de nicăieri că ar fi fost chinuit de remușcări și că ar fi fost împovărat de vina de a-l fi ucis pe Cezar. Politic și etic, el este la fel de neclintit ca și Cezar. Confruntarea cu spiritul ma-

reli dispărut este necesară, dramatică și psihologic, ca prefigurare a dezlegării faptei sale și a teribilului sfârșit pe care va trebui să-l înfrunte. Și, dacă dezlegarea faptei pare a se fi hotărât într-altă ordine a firii, înfruntarea, pe care un om ca Cezar o cerea și pe care Brutus nu i-a acordat-o, trebuia, în ordinea firii, să se realizeze. Acesta e sensul cuvintelor spiritului lui Cezar: „*Ne vom întâlni la Phillipi*”. Trecind prin vămile confruntărilor, Brutus e pregătit pentru marea înfruntare, pentru începutul necesar al faptei sale. Va muri așa cum se cuvine să moară cel ce are tăria nu atât să-și hotărăscă propria moarte, cât să-și înfrunte adversarul pînă la ultima consecință. Cîtă deosebire între sinuciderea lui Brutus și aceea a colegului său, Cassius, pe care îl împinge doar disperarea de a nu fi izbindit! Iată cum, calitatea motivației sufletești acordă valoare chiar și actului supremei libertăți a omului, acela de a-și lua propria-i viață. Nehotărît să înfrunte duhul răzbnător al lui Cezar, Cassius se sinucide doar la o părelnică înfringere; și cît de bine i se potrivește, pînă și în moarte, portretul pe care i-l făcuse Cezar: „...*Suride rar și parcă-ar vrea să spună / Că-și bate joc de el și de pornirea / Ce a putut să-l facă a suride*”. Prin moartea pe care și-a dat-o, pripit, el pare a-și fi bătut joc, de hotărîrea de a-l urma pe Brutus, în înfruntarea sa cu Cezar.

S-a mai spus că Shakespeare n-ar fi urmat, decît în parte, adevărul istoric. Ce poate să însemne „în parte”? Căci, dacă conexiunea vieții istorice n-a intrat în operă decît în parte, nu înseamnă că Shakespeare s-a înșelat sau a înșelat, în privința caracterelor, ce au dat, tragediei, temeiul valorilor sufletești. De pildă, chiar dacă ne-ar părea nemotivat elogiu lui Marc Antoniu în fața trupului neînsuflețit al lui Brutus, el nu e străin de caracterul protagoniștilor acestei drame istorice. E atestat de Plutarh că, în privința lui Cicero — un alt mare membru al partidului republican, ucis din ordinul triumvirilor — Octavian s-ar fi pronunțat, mulți ani după evenimentele, în fața nepotului său, care citea pe ascuns cărțile marelui orator: „*Era un om foarte învățat, copile, foarte învățat și mare iubitor de patrie*”.

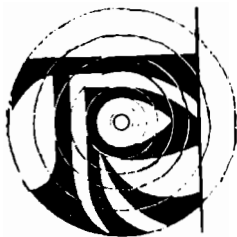
★

Spectacolul lui Herbert Wise are calități, dar și defecte, care se vădese chiar din distribuție. Așa, în ciuda masivității sale, Charles Gray, interpretul lui Cezar, nu are măreție. El ni se înfățișează cel mult ca un bătrîn venerabil. Replicile personajului sînt susținute de o voce slabă, cu unele accente, fie-ne iertat, cam senile, mai ales cînd actorul, ca să-i

imprime forță, utilizează acutele. Așa fiind, conjurația și teribilul act al asasinatului par nemotivate. Un alt păcat al spectacolului, ce iese în evidență, printre altele, mai mărunte, este neștiința regizorului de a compune scenele de masă. Acestea puteau da, încă, fior epic spectacolului, dar au rămas lipsite de dinamism, încropite cu o figurație improvizată. Mulțimea avea rostul de a amplifica discursurile lui Brutus și Marc Antoniu; ea ar fi trebuit să ne apără ca valorile unei mări răscolite, ce sporesc parcă tăria furtunii. Ea trebuia să respire odată cu oratorii, să simțim, așa dar, cum ființa colectivă se lasă absorbită de voința individuală. Ne-a rămas să ne mulțumim cu discursurile: sobru, convingător al lui Brutus, și, în special, cel al lui Marc Antoniu, rostit de Keith Michell cu atîta perfidie politică și cu atîta patos real, cu atîta atență dozare a emisiei vocale pe accentele afective ale frazei și cu atîta știință a împletirii gestului cu verbul, încît ne-a apărut ca o echivalență sonoră și plastică a subtilei dialectici conținute în înțelesurile cuvintelor. Brutus, în interpretarea lui Richard Pasco, este un interiorizat, un meditativ, cu o oarecare cumpănire greoaie în a lua hotărîrea; dar, odată luată, aceasta îl angajează cu toată ființa. Atitudinea sa capătă, atunci, ponderea forței orientate. David Collings în uscățivul Cassius este agil, lunecător, ființă cu nervii încordați, la pîndă, cu izbucniri de minie electrizante, urmate de căderi în iremediabile tristeți și căințe.

Acești actori au constituit triumviratul care a salvat spectacolul de la o posibilă înregistrare indiferentă.

Constantin RADU-MARIA

**Destine
contemporane**

Dintre premierele lunii mai la teatrul radiofonic, ne vom opri, în aceste însemnări, la două piese ce abordează — cu alte modalități fiecare, din unghiuri de vedere diferite, dar complementare — o temă importantă pentru viața societății noastre, oferind generoase posibilități de investigație psihologică: modificările de